

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLIV

Св. 3–4 (2013)

САДРЖАЈ

Чланци

Поводи

Јужнословенски филолоџ у српској филологији (СРЕТО ТАНАСИЋ) 3

Граматика и правопис

Морфофонолошка структура неких именица у творби модела са суфиксом
-киња (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ) 17

Нова правописна решења – велико слово (предлог измена) (РАДА
СТИЈОВИЋ) 25

Типови епизеуксичких и епаналептичких структура у савременом српском
језику (НИНА ЋЕКЛИЋ) 31

О могућим утицајима енглеског језика на употребу појединих конструкција
у српском језику (на примеру конструкција *број један и најбољи*
икад) (ДАНИЈЕЛА РАДОЊИЋ) 49

Студије српског језика у иностранству

Србистика на Петроградском универзитету данас (МАРИНА НИКОЛИЋ)
.....59

Прикази

Научни сасиџанак славистиџа у Вукове дане 41/1 (НАТАША МИЛАНОВ) ..71

Научни сасиџанак славистиџа у Вукове дане 41/3 (БОЈАНА ТОМИЋ) 77

Библиоџрафиџа Научни сасиџанак славистиџа у Вукове дане 1971–2011
(НАТАША МИЛАНОВ) 83

Хроника

Научни скуп <i>Српски језик и актуелна питања језичке политике</i> (МАРИНА СПАСОЈЕВИЋ)	89
--	----

Прилог

Закључно саопштење са Научног скупа <i>Српски језик и актуелна питања језичке политике</i>	97
--	----

Хроника

Научни скуп *Српски језик и актуелна питања језичке политике*

У Српској академији наука и уметности 28. октобра 2013. године одржан је научни скуп посвећен питањима везаним за актуелно функционисање и очување српског књижевнојезичког стандарда, али и српског језика уопште у свим видовима његових реализација, не само у Србији већ и у земљама у окружењу у којима је српски службени језик или језик мањинске популације. Једнодневни, али изузетно садржајан састанак еминентних лингвиста одвијао се у организацији Одељења језика и књижевности САНУ, испред којег је у Организационом одбору стајао академик Предраг Пипер, затим Одбора за стандардизацију српског језика, у чије име је у Одбору био академик Иван Клајн, Института за српски језик САНУ, чији је директор проф. др Срето Танасић био председник Одбора, и Фонда „Ђорђе Зечевић“ за заштиту и унапређење ћирилице. Секретар Организационог одбора скупа био је мр Јован Вуксановић. Овако значајном скупу, насловљеном *Српски језик и актуелна питања језичке политике*, присуствовали су и представници академија, Матице српске, Српске књижевне задруге и државне управе, а све са циљем да закључци буду оперативни и да се обезбеди њихова примена у пракси. Након што је проф. др Срето Танасић отворио састанак, учесницима се обратила гђа Јасмина Митровић Марић, саветник председника Републике Србије и члан Кабинета председника, а као представник Националног савета за културу г. Душко Паунковић. Поздравне речи је, такође, испред Академије наука и уметности Републике Српске упутио академик Слободан Реметић, испред Српске академије наука и уметности, Одељења за књижевност и језик академик Предраг Пипер, испред Матице српске проф. др Драган Станић, испред Српског националног вијећа у Хрватској проф. др Милорад Пуповац и испред Одбора за српски језик Српске књижевне задруге проф. др Милош Ковачевић.

У оквиру радног дела скупа изложено је шеснаест реферата, после којих је уследила дискусија и усвајање закључака. Прво је своје виђење актуелног стања и проблема у усменој и писаној реализацији српског језика изнео проф. др Драган Станић. Наслов његовог саопштења гласио је „Нужни услови за вођење језичке политике“. Он је говорио о спрово-

ђењу језичке политике унутар заједнице, са нарочитим освртом на употребу писма. У вези са писмом истакао је да се мора заштитити употреба ћирилице, али да се латиница не сме искључивати из корпуса (на њој је, рецимо, бококоторско књижевно стваралаштво), она представља вид интеграције и мора бити алтернативно писмо. Закон о службеној употреби језика и писма из 1991. године (са каснијим изменама) обезбеђује ћирилицу место примарног писма, али се латиница не дискриминише, већ се текст писан латиницом може поставити испод или поред ћириличног. Ипак, он наглашава да би ваљало да постоји тело које води рачуна о заступљености и хијерархији употребе ових писама. Такође је истакао да језичка политика мора бити свесрпска, никако не сме бити србијанска, те је нужно да се правопис и речник издају на јакавици, као и да се поведе брига о језику у медијима и сл.

Академик Милорад Радовановић, наш најзначајнији социолингвиста, говорио је на тему „Планирање језика данас (подсетник)“. Он је актуелним проблемима пришао са теоријске стране, указујући на разграничење појмова планирање језика и језичка политика, као и на појмове из области стандардизације. Код планирања издвајају се планирање језичког корпуса, што је лингвистичка област, и планирање језичког статуса, што је предмет политике. Исто тако, ако се има у виду дихотомија микролингвистика (у жижи интересовања је језик сâм) и макролингвистика (језик према другим језицима), може се говорити и о микропланирању и макропланирању, те планирању у ужем смислу и у ширем смислу, али их није могуће разлучити. Кључно је његово виђење српског као поливаријантног језика, где се издвајају три варијанте српског стандарда: западна у Хрватској и Републици Српској, источна у Србији и јужна у Црној Гори.

Више саопштења за предмет је имало статус српског језика ван граница Србије. Прво у низу таквих било је излагање академика Слободана Реметића, под насловом „Српски језик у Републици Српској и Босни и Херцеговини“. Наиме, он је подсетио на квазинаучне интерпретације бошњачких лингвиста везаних за појмове српски језик и „босански“ језик, али и на то да су српски језик и ћирилица на том простору угрожени и недовољном бригом српских институција у Републици Српској и посленика српске културе и јавне речи. О томе се у Републици Српској говорило доста, та тема била је актуелизована на многим научним скуповима одржаним у различитим приликама у овој републици, а искључиво на ту тему одржан је округли сто *Језик и писмо у Републици Српској и Босни и Херцеговини* 2011. године, а потом је издат и зборник саопштења, а теме су обухватале временски распон од Кулина бана до данас.

Језичка политика као део укупне националне политике свакако почива на деловању установа као што су у Србији Академија, филоло-

шки/филозофски факултети, Матица српска и Институт за српски језик САНУ. О улози ових научних институција за очување и неговање српског језика говорио је проф. др Срето Танасић у реферату „Значај научних институција за статус српског језика“. Нешто детаљније о томе, као и о проблемима с којим се у своме раду суочавају те институције, показао је на примеру Института за српски језик САНУ. Институт за српски језик оформљен је 1947. из Академијиног Лексикографског одсека, а основна делатност Института била је израда тезаурусног *Речника* САНУ и изградња научног кадра. Временом Институт је добио и свој одсек за проучавање црквенословенског језика, пре тридесет година одсек за етимолошка проучавања, потом и за дијалектолошка (са напоменом да су се истраживања народних говора у Институту врло интензивно одвијала све време, дакле, и пре званичног формирања одсека/пројекта) и пројекат који се бави питањима савременог стандардног језика. Резултате својих истраживања сарадници су објављивали у периодичним и монографским публикацијама, које спадају у ред најстаријих и најеминентнијих на овим просторима. Часописи Института су *Српски дијалектолошки зборник* (1905), *Јужнословенски филолоџ* (1913), *Наш језик* (1932) и електронски часопис *Лингвистичке актуелности* (2000), а монографске едиције *Библиотјека Јужнословенској филолоџа* и *Монографије*. Дакле, задатак овог института је систематско изучавање српског језика из дијахроне и синхроне перспективе, израда *Речника* САНУ, израда *Етимолошкој речника српској језика*, изучавање црквенословенског језика српске редакције и изучавање народних говора, те издавање научних часописа и лингвистичких монографија. С друге стране, директор је истакао и проблеме са којима се Институт сусретао и сусреће се у свом раду. Најпре, то је било нередовно финансирање и осипање кадрова 90-их година прошлога века. Иако су се кадрови усталили, проблеми са финансирањем задају још увек проблеме запосленима, како у исплати њихових личних доходака, тако и у финансирању публикација. Отворено питање је и брига о кадровском развоју, јер се Институт суочава са неразрешеним питањима у вези са школовањем кадра, усавршавањем кадрова у иностранству итд. Дакле, неопходно је да ресорно министарство омогући несметано функционисање Института, да се обезбеди стабилност и сигурност у финансирању, што подразумева прелазак на буџетско финансирање ове значајне националне институције.

Проф. др Мато Пижурица за тему свог излагања имао је прецизирање појмова службена и јавна употреба језика и писма, а наслов је гласио „Прилог дефинисању домена службене и јавне употребе језика и писма“. Према његовој процени, подела на службену и јавну употребу језика и писма представља вештачку поделу и компликује сагледавање проблема, јер се то не може разграничити.

У саопштењу „Српски језик и функционална писменост на Универзитету“ проф. др Милош Ковачевић бавио се статусом изучавања српског језика на факултетима, али и на нижим нивоима образовања. У разматрање су ушли само државни универзитети у Србији, док приватни, којих има преко тридесет, нису обухваћени. Наиме, у школском систему српски језик има статус наставног и вехикуларног језика; обавезан је у самом извођењу наставе, а у основној и средњој је наставни предмет. У картотеци језичких недоумица Одбора за стандардизацију стоји питање о исправности веће заступљености наставе књижевности у односу на наставу језика у основној и средњој школи. Наиме, било је 2010. године иницијативе да се одвоји настава језика од наставе књижевности, али је задржано постојеће стање. Међутим, указала се нова прилика и Министарство просвете је покренуло питање наставе језика у средњој школи. На универзитетима српски језик се као предмет може срести: 1) као група на филолошким факултетима; 2) на учитељским и педагошким факултетима; 3) на страним филологијама; 4) на наставничким факултетима; 5) на ненаставничким факултетима. Поред катедри за српски језик на филолошким (односно филозофским) факултетима, на учитељским и педагошким факултетима српски се некада изучавао 4 семестра са фондом 4 + 3, а сада до једног семестра са фондом 2 + 1 или 1 + 2. На страним филологијама овај предмет није свуда заступљен, а познато је да се не може радити успешна контрастивна анализа ако српски језик није обавезан. Такође је неопходно да се српски изучава на факултетима који школују наставничке кадрове. Међутим, оно што изненађује јесте да су ненаставнички факултети заинтересовани за изучавање српског језика. Рецимо, Медицински факултет је поднео захтев да се уведе српски језик – функционална писменост као обавезни предмет. Такође, у циљу заштите и очувања традиционалног српског писма, а у складу са чланом 10 Устава и Законом о службеној употреби језика и писма, Сенат Универзитета у Крагујевцу донео је одлуку да тезе морају да се предају искључиво на ћирилици. Закључак је да је нужно увођење српског језика на све универзитете, а да се у средњој школи одвоји настава језика од наставе књижевности.

У свом реферату „Место правописа у наставном процесу“ проф. др Вељко Брборић изнео је мишљење да је у првом реду проблем у школи – у самом наставном програму, а потом изван ње. Томе је у великој мери допринео правописни плурализам после распада српскохрватског језичког заједништва. После различитих издања Матичиног правописа, данас немамо школско, па је питање може ли се настава правописа изводити без њега. У наставном плану правопис има своје место, и оно је добро дефинисано, али се мора поштовати и не сме се одступати од плана.

Др Милош Луковић реферисао је на тему „Актуелна питања језичког законодавства у Републици Србији“. Наиме, чланом 10 Устава Репу-

блике Србије и Законом о службеној употреби језика и писма дефинисано је да су српски језик и ћирилица у службеној употреби, док се службена употреба других језика и писама уређује законом, на основу Устава, те има више одредби о употреби језика и писама националних мањина у службеној и другим употребама. Луковић је истакао да, када Србија буде ушла у Европску унију, биће неопходно усаглашавање ових закона са прописима ЕУ.

Академик Предраг Пипер је у саопштењу „О стратегији језичке политике у Републици Србији“ изнео основне смернице за израду ове стратегије, која би била у надлежности Министарства за културу и информисање и/или Националног савета за културу у сарадњи са другим министарствима (Министарством просвете, науке и технолошког развоја, Министарством правде итд.) и другим мериторним установама (САНУ, Институт за српски језик, Одбор за стандардизацију српског језика, Матица српска, катедре за српски језик итд.) и појединцима. Након разграничења појмова као што су службена, јавна и приватна употреба језика и писма, академик Пипер изнео је неке примере пропуста у језичкој политици, а потом је образложио основне елементе садржаја стратегије језичке политике у Републици Србији. Стратегија треба да буде усмерена на добро организовано и стручно вођење идентитетске политике у области језика; затим треба да обезбеди консолидацију и отклањање могућности конфликтних језичких ситуација; треба да преиспита место језичке политике у законодавству; стратегијом треба предвидети мере језичке политике на Косову и Метохији и у суседним државама; њоме треба прецизирати место српског језика у образовању; покренути пројекте израде нормативистичке лингводидактичке литературе; предвидети сталну подршку лингвистичким истраживањима усмереним ка подизању квалитета књижевнोजезичке норме и културе говора; предвидети сталну подршку лекторатима српског језика и бригу о настави српског језика као страног; покренути и подржати научни пројекат који би у форми системских истраживања обезбеђивао научну подршку држави у вођењу језичке политике; предложити систем мера за превођење капиталних дела из лепе књижевности објављених у Србији; затим подржати објављивање на ћирилицу и њену употребу у издаваштву, у СПЦ, у кинематографији; предвиди степен употребе страних језика у сфери јавне комуникације у Србији; предвидети мере заштите српског језика и писма од могућих покушаја да се српски језички споменици или српски говори прогласе споменицима или говорима других народа; побољшати могућности учења српског језика у дијаспори; створити добро организоване лекторске службе у издавачким и медијским кућама; увести језичког рецензента у издавачким кућама које издају уџбеничку и преводну литературу; подстаћи сарадњу са водећим лингвистичким установама у вођењу језичке политике итд.

И даље актуелним питањем бавио се и проф. др Милорад Пуповац у саопштењу „Језичне идеологије, језичне политике и производња нетолеранције у постјугославенским земљама“. Наиме, у оваквим околностима, циљ језичке политике (језичких политика) био је да повећа разлике према вани и да их смањи унутар језика, што је довело до високог степена језичке/варијантне нетолеранције и сукоба. Његово мишљење је да српски језик треба да задржи полицентричност, с обзиром на говорнике у западним крајевима бивше Југославије и да треба да се креира језичка политика која ће имати механизме да то обезбеди, да ублажи нетолеранцију. Конкретно, у Хрватској је велика нетолеранција према ћириличном писму и неопходна је ближа сарадња српских институција са институцијама у Хрватској.

У свом саопштењу „Узуални стандард у урбаним центрима на косовско-ресавском и призренско-тимочком говорном подручју“ проф. др Софија Милорадовић бавила се питањима употребе стандардног језика на просторима оних дијалеката који нису ушли у основицу књижевног језика. На грађи из неколико урбаних центара са ових простора (Параћин, Врање, Лесковац итд.) сагледан је степен усмеравања дијалекатске основе ка стандарднојезичкој норми, што заправо представља савремену комуникацијску стратегију и идентификацијску праксу на датом терену, са нарочитим освртом на омладинску популацију у датим центрима, те на њихову језичку усмереност ка дијалектизмима и англицизмима.

О судбини српског језика и ставовима према њему у Црној Гори реферисала је проф. др Јелица Стојановић у саопштењу под насловом „Актуелни процеси у вези са писмом и језиком у Црној Гори – задаци науке и језичке политике“. И она је изнела критику вештачке употребе појмова службени језик / језик у службеној употреби. Скренула је, такође, пажњу на то да нико не помаже очувању српског језика у Црној Гори, јер све јачи утицај имају Одбор за стандардизацију црногорског језика и катедре за црногорски језик, те се тако јављају компаративне студије црногорског и разних страних језика итд. Подсетила је и на то да заговорници и присталице у области „науке о језику“ неретко прекрајају чињенице из дијалектологије и историје језика и писма, како би показали „континуитет“ новопроткламованог језика.

Сличним питањима бавила се и др Митра Релић у раду „Положај, стање и перспективе српског језика на Косову и Метохији“. Она је нарочито истакла ризике и непријатности употребе српског језика и навела примере за језичку мимикрију на овим просторима.

Проф. др Жарко Бошњаковић са излагањем на тему „Српски језик у образовању у Војводини“ надовезује се на саопштење проф. Ковачевића, само што ову проблематику посматра на простору Војводине, где долази до изражаја вишејезичност због великог броја националних мањина. Само у шест општина се настава одржава искључиво на српском је-

зику, а у свим осталим на више. На наставничким групама на факултету то се огледа у постојању двопредметних група српско-румунски, српско-мађарски итд. За унапређење наставе језика такође предлаже одвајање часова језика од часова књижевности, што би подразумевало задржавање одвојених катедри за српски језик и за српску књижевност на факултетима. Побољшање квалитета наставе у школама види и у томе да асистенти долазе у школе и реализују део наставе. Међутим, када је реч о факултетима, предлаже да се врати стање које је било пре болоњске реформе.

У свом саопштењу „Језичка ситуација код Срба у Румунији“ проф. др Михај Радан бави се питањем српског као мањинског језика у Румунији, у Банату, као и стањем србистике и кроатистике у универзитетској настави у тамошњој средини. Указао је на изузетно неповољне услове у српском лекторату и непостојање институционалне подршке из Србије, те на малу заступљеност српског у медијима и администрацији.

Доц. др Весна Крајишник је такође изложила своја истраживања везана за веома актуелну тему „Лекторати српског језика“. Наиме, њена констатација је да је стање веома драматично: лекторати српског језика се затварају, а места српских лектора преузимају лектори из Хрватске и Босне, па сада и из Црне Горе, или се, с друге стране, из практичних разлога катедра или група зове Б(Ц)ХС, али представника Срба тамо обично нема. Поражавајуће чињенице са којима се она сусрела јесу да не постоји установа која има информације о српском језику као страном: ни Министарство просвете, ни Министарство дијаспоре, ни Министарство спољних послова, ни Народна библиотека Србије нема прецизне податке о томе. Од 50-их година бригу о лекторатима је водио Републички завод за међународну научну, културну, техничку и просветну сарадњу, а од 2000. Министарство просвете. Она је истраживала и представљање овог питања у штампи. Показала је и тренд опадања броја центара у којима се изучава српски језик и смањења броја лекторских места. Могући разлози за то су слабљење интересовања за словенске језике, уситњавање језика у региону, а унутрашњи разлог је недефинисана државна стратегија. Узрок су средства и недовољна комуникација међу институцијама, те се сусрећемо са неопремљеношћу лектората и неажурношћу у администрацији. Колика је наша небрига о изучавању српског на страним универзитетима, ауторка је поткрепила и поређењем са бројем лектората хрватског и са њиховим активностима на том пољу. Још једно спорно место је образовање и усавршавање лектора, јер неретко оде тек свршени студент без наставног искуства, а тамо се сусретне са недостатком литературе и изостанком подршке из матице. Међутим, потенцијала на факултетима за то има, рецимо, у Центру за српски језик као страни, Међународном славистичком центру и сл.

Овај скуп су пратили и бројни лингвисти, па су у дискусији поменути још нека питања везана за тему скупа као што су: формирање српског националног (електронског) корпуса, заштита статуса српског језика на интернету, настава српског језика у дијалекатским срединама и компетенција наставника итд.

Кроз реферате и дискусију поменута су готова сва спорна питања језичке политике и језичког планирања у Србији: сарадња са државним институцијама и законодавним телима у креирању и спровођењу језичке политике, настава језика у основним и средњим школама и на универзитету, настава српског као страног, заштита и неговање српског језика и писма у суседним државама итд.

Марина Сџасојевић